

Prinzpal 32', Blockflöte 16', Gedakt 16', Decembass, Superoktav 8', Mixturbass, Dusanbass 16', Posaune 16', Kornett 8', Schalmel (4'). Koppel: ryggpositiv till öververk, ryggpositiv till pedal. För prospektpiporna användes tenn. Den med vackra sniderier smyckade renaissancefasaden var utförd av en framstående konstnär, »Sniddeker» Tönnes Evers. För dessa sniderier och intarsier och den för detta ändamål förbrukade materielen erhöill han 1,068 gulden 5 thaler och 4 penni. Fasaden var här liksom i Mariakyrkan försedd med stora träramar som skydd mot damm. Dessa voro smyckade med bilder av de fyra evangelisterna.

Burchard från Husums arbete med den nya Petriorgeln hade tydligen fortskridit till belåtenhet, ty 1596 blev han kallad till Mariakyrkan för att utföra en omfattningsrik reparation på stora orgeln. Denna avslutades först 1598. »Meister Burchard» dog, innan arbetet hunnit avslutas, av pest 1597.

De under 1500-talet byggda orgelverken omfattade i manualen tonerna C—a₂; pedalens omfång var C—d¹. För att spara på material inrättade man den s. k. kortoktaven: i pedalen utelämnades Ciss och Diss, i manualen dessutom Fiss och Giss.

Gunhild Schedin.

Kyrklig konst.

Översikt av litteraturen under 1933.

Med några få undantag är den kyrkliga konstillitteraturen under året inskränkt till uppsatser och artiklar i fackorgan och hembygdstidskrifter. Här nedan medtagits även sådana, med undantag för dem, som publicerats i stiftets julböcker.

Ett problem i den äldre medeltidens kyrkokonst behandlas av *Evert Wrangel* i uppsatsen »Sverige och Polen, en förberedande undersökning om en ny linje i den äldre medeltidens konsthistoria I» (i *Tidskrift för konstvetenskap*). Frågorna kring Kamminskrinet behandlas av Haakon Shtelig i uppsatsen »Helgenskrinet fra Kongehäll» (i *Göteborgs och Bohusläns fornminnesförenings tidskrift 1932—33*). I Fornvännen granskar *Sten Anjou* planen av Sverkersgårdens kapell (»Sverkersgården i Alvastra — en kryptkyrka») och uppställer vissa teorier, som fått till genmäle en artikel av antikvarien *Otto Frödin*: »Den äldsta klosterkyrkan i Alvastra» (Fornvännen). *Rune Norberg* publicerar ett bidrag till vår kunskap om stavkyrkorna i uppsatsen »En dalsländsk stavkyrkoplanka» (Värvik) i *Hembygden*, utgiven av Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund. Om Ljungby kyrka och prästgård skriver *Per Andersson* i Skånes hembygdsförbunds årsbok. Vidare behandlas Kropps kyrka i en skrift av *Kaleb Andersson* (Hälsingborg 1933) och Knäreds gamla kyrka av *H. Nilsson* i *Sydhalländsk bygd* (1932). Slutligen diskuterar *Erik Lundberg* i »Studier i folkungatidens kyrkliga byggnadskonst i Närke» (i *Meddelan-*

den från Örebro läns Fornminnesförening) några problem rörande Nikolaikyrkan i Örebro samt S. Olofskyrkan i Kil.

Den yngre medeltidens kyrkoarkitektur behandlas i uppsatser av *Erik Lundberg* (kritik av A. Romdahls dateringar av Lnköpings domkyrka i Fornvännen och Ord och bild) och *B. Berhelsson* (»Ur tre nyrestaurerade västmanländska kyrkors historia» — Tortuna, Säby och Möklinta — i Västmanlands fornminnesförenings tidskrift XXI). Pastor *Edward Ortved* har i andra delen av sin bok, »Cistercienserorden og dens Kloster i Norden» (Kjövenhavn 1933), upptagit de svenska klostren till behandling. Om Gert-ruds kyrka i Västervik återfinnas vissa data i den av *Lindberg* och *Dahlgren* författade Västerviks stads historia samt i en mindre handledning för besökare. För bildkonsten under samma tid är huvudverket *H. Cornell* och *S. Wallin*, Uppländska målarskolor under 1400-talet, som anmäls i denna tidskrift. Smärre bidrag äro författade av *H. Cornell* (»Antikrists mirakler i Sala» i Rig). *Carl R. af Ugglas* (»Guldsmed och modellör» i Fornvännen, behandlande ett spänne, som tjänstgjort som relikvarium, vilket härsammar från Skillinge kyrka i Blekinge och nu finnes i Statens hist. mus.), *Bengt Söderberg* (»Två gottländska målarskolor på 1400-talet» i Gottlandica, festskrift till Nils Lithberg), *Rune Norberg* (»Det medeltida madonnaskåpet från Fröskogs kyrka» i Hembygden utg. av Dalslands fornminnes- och hembygdsförbund). Gravminnesmärken ha publicerats av *J. Hammar*, behandlande Visby domkyrkas gravstenar (Wahlström & Widstrand), som anmäls i denna tidskrift, *Assar Blomberg* (»Medeltida gravstenar i Falköpingstrakten» i Falbygden II), *Erik Floderus* (»Några gravstenfynd i S. Per i Visby» i nyssnämnda festskrift Gotlandica) samt *Sölve Gardell* (»Sepulkralminnen från medeltiden i Bohuslän» i Bohusländska studier tillägnade landshövding Oscar von Sydow av Göteborgs och Bohusläns Fornminnesförening). Ett intressant bidrag är *B. Waldéns* uppsats »Den helige sankt Engelbrekts grav» (i Meddelanden från Örebro läns museum XI). Medeltida textilier ha undersökts av *Marita Lindgren* (»Strängnäs domkyrkas medeltida textilier» i Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria, XXVI) samt *Axel L. Romdahl* (»En brudpall från Ytterby», i Göteborgs och Bohusläns Fornminnesförenings tidskrift 1932—33). Några ikonografiska bidrag äro också att anteckna såsom om S:t Ilian (»Kring en S:t Iliansbild» av *Sven Drakenberg* i Västmanlands fornminnesförenings tidskrift XXI) och S:t Kristoffer (av *Manne Hofrén* i S:te Christoffers Gilles Chronica VI—VII 1933). Ett par finska bidrag till S:t Henriks ikonografi böra antecknas, nämligen av *Tancred Borenius* (»S:t Henry of Finland, an Anglo-Scandinavian saint», i Archaeological Journal n:r 87 1931) samt *Junani Rinne* (»Pyhä Henrik», på finska, i Finska kyrkohist. samfundets handl. XXXIII, 1932). — Slutligen må nämnas ett par bidrag till de gottländska kyrkornas datering: *Johnny Roosval*s »Ärtalen i Bilefeldts taxuslista och hos Strelow» (i ovan-nämnda festskrift till Lithberg) samt *G. Steffens* »Den gottländska taxu-listan» (i Gottländskt arkiv V).

Bidrag till den nyare tidens kyrkliga byggnadskonst äro Mariestads kyrka (i festskrift med anledning av 350-årsjubileet), vidare av *H. Alm*, »Strängnäs domkyrkas tornkrön, ett verk av Carl Härleman» (i Forn-

vänner), *Hugo Lindgren*, Gustafs kyrka i Luleå (i Norrbotten 1932—33, Norrbottens läns hembygdsförbunds årsbok), *Oscar Ericsson*, Fredrika kyrka (i Västerbottens läns hembygdsförbunds årsbok 1932), *H. Möllman-Palmgren* och *V. Näslund*, Sävar, Dorotea och Bjursholm (»Tempel, som brunnit» i samma årsbok), *R. Forslund*, Burträsk kyrka och socken (i samma årsbok 1933), *Gustaf Rydstedt*, Häggenäs (i »Häggenäs hembygdsbok», Östersund).

Bildkonsten och inventarier under samma tid behandlas i uppsatser av *Rune Norberg* (»Valvmålningarna i Stora Skedvi kyrka», i Dalarnas hembygdsbok), *Axel L. Romdahl* (»Marten Hoemskercks Linköpingsaltare» i Ord och bild), *B. Waldén* (»Tre polska mässshakar i Örebro läns museum», nämligen från Alby, Kräcklinge och Lännäs, i Meddelanden från Örebro läns museum), *Karl K:son Leijonhufvud* (»Strängnäs domkyrkas predikstol genom tiderna» i Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria XXVI), *H. Möllman-Palmgren* (»En brunnen altartavla och dess upphovsman» — om Plagemans Nattvarden i Sävars kyrka — i Västerbottens läns hembygdsförbunds årsbok 1932), *Anna Lindgren* (Albert Blombergsson, i Gammal Hälsingekultur), *Fil. Humbla* (Kilian Zoll, akad. avh. Göteborg 1933, om bl. a. Z:s altartavlor i Linderås, Hyllie, Fossie) och *G. Indebetou* (om bl. a. Engmans altartavla i Flisby, i Rig). Smärre bidrag äro *Sven Rosmans* »Mester Willem Skinnares Rekenskap för Calmar Stadz Kyrkio» (i S. Christophers Gilles Chronica VI—VII) och *H. Sjöberg*, »Hur det ringes av ålder i Boda kyrka» (i Dalarnas hembygdsbok).

Modern kyrkokonst är behandlad av *Märta Lindqvist*, Ansgarskapellet på Björkö (Stockholm 1933), *Agnes Geijer*, »Två märkliga tennbroderier» (i Norrbottens läns hembygdsförbunds årsbok 1932—33), *V. Brückner*, Libraria (i Form 1933 h. 6), *Gerda Boethius* Ett antependium i Viksta kyrka (i samma tidskrift) om ett textilarbete av Robert och Barbro Lundberg, *Hilding Linnqvist*, Konst och kyrklig konst (i Konstrevy 1933 h. 2).. Smärre uppgifter bl. a. om Vigeland och Sörensen återfinnes i Kunst og kultur 1933 h. 4 (uppsatser av *H. Rösoch* och *Harry Fett*) samt om Skovgaard's mosaiker i Lund i Nordens årsbok 1933 (av *Carl V. Petersen*).

I detta sammanhang kan anföras *Georg Paulis* »Kort framställning av monumentalmåleriets utveckling i Sverige från 1800-talets senare del», som tidigare anmälts i denna tidskrift.

Översikter och bildhäften äro den tidigare anmälda *John Jacobssons* Göteborgs och Bohusläns kyrkor i ord och bild (Skara 1933), *Konst-historiska besök* i svenska bygder (Svenska Turistföreningen) utgiven som vägledning för besökande vid konsthistoriska kongressen, *Johnny Roosvals* Swedish art (Princeton Monographs in Art and Archeology XVIII, Princeton 1932) utgörande hans föreläsningar vid Princetons universitet 1932 samt slutligen den tidigare anmälda Kyrkligt guld och silver av *C. R. af Ugglas*.

Av serieverket *Sveriges kyrkor* har endast utkommit band 38 om Kävlinge kyrkor i Harjägers härad i Skåne av *Monika Rydbeck*, samt band 39 om Gävle stads kyrkor av *Eva Andrén*, *B. Hellner* och *Percy Elfstrand*.

Bengt Cnattingius.